

Pregó

Autoritats, pubilles dels barris, ciutadans, veïns de Lleida:

Amb molt de gust, vaig acceptar l'encàrrec de fer un pregó que us invita a sortir de la rutina diària, com una mena d'herald que, a toc de clarí, anuncia la imminent arribada de la nostra popular i entranyable Festa Major. No sé si les meves paraules tindran la vivesa i l'eloqüència que caldria... En tot cas, les meves limitacions quedaran compensades per la bona voluntat i pel delit de parlar-vos, solidari amb tots vosaltres, en la vigília de la gran Festa.

Hi ha una obra de Josep Vallverdú, publicada l'any 2005, amb fotografies de Xavier Goñi, que té, com a títol, *Lleida, cordialment*. En el pròleg, l'alcalde, Àngel Ros, parla d'una passejada, la de Josep Vallverdú, que s'inicia a la Seu Vella. I afegeix: *Una passejada curulla d'informacions sobre l'evolució de la ciutat en la història, els costums ciutadans i alguns dels seus prohoms*. Jo voldria que el meu pregó fos també, en certa manera, una travessia per una història, llarga i complexa, que ens ha dut al moment actual, ja en la segona dècada del segle XXI. I, sobretot, voldria recuperar l'esperit de l'obra: la frescor de les paraules, la curiositat insaciable, els ulls oberts a totes les manifestacions de la vida a la nostra ciutat.

Ara que hem encetat l'alegria de la primavera, s'escau de llegir una composició d'un dels nostres millors poetes: Jaume Agelet i Garriga. Pertany al llibre *La tarda oberta*. Som al Diumenge de Rams. I diu així:

*Els palmons i les branques de llorer
creixen en la mà tendra dels infants.
Salmegen pel carrer
i van vinclant-se sota el pes dels cants.*

*Ixen del temple degotant claror
de pregàries daurades i de ciris.
L'aire novell té una llangor de lliris
i brilla lluny el glop de l'horitzó.*

*Com s'aixequen les branques d'olivera
i es destrien, solemnes, els palmons!*

*El cor s'atura i la ciutat espera
quan pels carrers, morats de primavera,
passen les palmes ombrejant els fronts.*

Retrocedim a l'alba de Lleida, amb els valents ilergetes. Més endavant, l'any 49 a. de C., Juli Cèsar desbarata l'exèrcit pompejà prop del Segre. Josep Vallverdú ens ho recorda, en el llibre esmentat: *el general romà s'instal·la a la nostra ciutat, ni que fos en un campament, durant aquella Pugna ad Ilerdam*, que per a ell resultà victoriosa. Ara en dóna un bon testimoni el monument de granit, obra de l'escultor Manuel Cusachs, a la vora del riu, davant les facultats universitàries de Cappont.

Rere l'Imperi romà, tenim, a Lleida, quatre segles de dominació musulmana. Com sabem, hi posà punt final el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, l'any 1149. Al cap d'un temps, es començà a bastir l'edifici més emblemàtic de la nostra ciutat: la Seu Vella. I el mateix any que Dante Alighieri iniciava l'escriptura de la *Divina Comèdia* (1300) va ser fundat l'*Estudi General*: la universitat més antiga de Catalunya i de tot el Regne d'Aragó.

A l'albada de l'Edat Moderna, en la segona meitat del segle XV, un lleidatà, Manuel de Montsuar, fou el vint-i-vuitè president de la Generalitat de Catalunya. Defensà la causa de Carles de Viana i tingué un paper destacat en la guerra contra el rei Joan II. Per aquells mateixos anys, es construïa l'Hospital de Santa Maria, l'edifici més representatiu del gòtic civil, a la nostra comarca.

El segle XVI, en ple Renaixement, fou una època tranquil·la i, a poc a poc, la ciutat s'estenia cap a l'oest. En canvi, el segle següent va ser molt més agitat. Lleida va patir tres setges durant la Guerra dels Segadors. Però les atzagaiades del Comte-duc d'Olivares foren només un pàl·lid anunci del que havia de succeir a principis del segle XVIII. L'any 1707, durant la Guerra de Successió, en el setge a què fou sotmesa per les tropes borbòniques, Lleida va veure parcialment destruït l'antic barri de la Suda i la catedral -una meravella del gòtic, amb un claustre incomparable- convertida en caserna. Certament, com a petit consol, hem de reconèixer que, en la segona meitat de segle, alguns corregidors il·lustrats van fer una tasca positiva: el Baró de Maials, amb la seva política d'extensió agrícola, i sobretot el Marquès de Blondel, amb encertades mesures d'urbanització.

Tanquem els ulls i imaginem-nos la fúria del bombardeig damunt la Seu Vella -que té una delicada harmonia de columnes i de voltes d'arc apuntat, amb un ampli creuer. Va ser com una premonició de la pèrdua de les llibertats catalanes, l'any 1714,

amb el Decret de Nova Planta. Però la llengua no morirà. Qui sap si la poesia ajudarà a salvar els mots... Jo també ho intento, des de la llunyana adolescència. Cap al 1970, poc després de la meua vinguda a Lleida, vaig escriure un poema, inclòs al llibre *Fantasia per a ús de la gent sàvia*, del qual recitaré uns quants versos:

Record

*Era una tarda càlida de juny.
Semblaven pa torrat
les pedres de la Seu, dalt del pujol,
i el riu s'allargassava, peresós
camí de còdols, sota la boirina.
Com en un joc, a l'hora de la sests,
la nena introduïa
en un got d'aigua sabonosa
les tisores. Bufava
en un dels ulls ovalats, i en sorgia
-alada i trèmula- una bombolla,
perfecta esfera, amb taques de colors,
que empenia un viatge a l'atzar de la brisa.
Des del balcó miràvem els terrats,
adormissats encara, i el camí vacil·lant
de la bombolla, que, a la fi, topà
amb un filferro. I rebentà, deixant
una blanca partícula d'escuma
en l'aire espès i càlid de la tarda.*

I acabo dient:

*El vell riu,
emperesit, semblava dormir;
era una tarda càlida de juny.*

Ara, esfumat aquest lluminós quadre d'estiu, m'he d'endinsar en la foscor absoluta. Enguany commemorem el 75 aniversari d'un fet nefast, en la història de la nostra nació: la caiguda de Lleida en poder dels sublevats feixistes, el 3 d'abril del 1938. Comença el llarg període de la dictadura, que a Lleida fou més grisa i trista que enlloc -amb el domini d'un *leridanismo* abrupte o d'un lleidatanisme insidiós, que volien esquarterar la unitat catalana. Recordem aquell dramàtic vers de *La ciutat llunyana*:

Qui pogués oblidar la ciutat que s'enfonsa!

I apareixen els exiliats, taciturns, amb l'aflicció dels vençuts sense esperança. Hagueren de travessar la frontera en circumstàncies amargues, i la majoria trobaren un acolliment recelós, a l'Europa convulsa del 1939. Més hospitalaris foren, a França, amb la família d'Humbert Torres: prohom afiliat a Esquerra Republicana i primer alcalde de Lleida elegit democràticament. Fa 75 anys, hagueren de fugir de la ciutat i, mesos més tard, anaren a l'exili, mentre Màrius, el fill gran, continuava reclòs al sanatori de Puig d'Olena, en la pau del Montseny.

La represa cultural fou lenta i difícil, amb la ferida, encara oberta, de la guerra civil. La nostra llengua, bandejada de les aules, hagué de refugiar-se en la conversa familiar, en el silenci acadèmic o en la veu de les reunions clandestines. A poc a poc, donaren permís per a l'edició de llibres en català; però la censura actuà d'una manera implacable. Si el temps de la República va ser una flamarada de llibertat pels carrers, ara s'imposa un aire tardoral, melangiós, com si haguéssim d'arrecerar-nos a la llar de foc, solitària. Però, al fons de tot, hi batega encara una esperança, que s'endevina en una composició de Màrius Torres: el més gran poeta de les terres de Lleida. Es titula *Tarda i vespre*. I en llegiré només les dues primeres estrofes:

*Un capaltard d'octubre, silenciós i clar,
jo vaig lluny, sol, potser cantant, boscos enllà.
L'aire, ardent com un vi, perfumat de resina,
m'infon una alegria serena i cristal·lina.
Caminar, voluptat de caminar...*

*En un retomb, enlluernat de tanta altura,
descobreixo, ondulant en la llum, la planura,
vasta i humana terra retallada als meus peus,
d'estepes, de camins, de poblets, de conreus...*

Aquest poema suggereix molt més del que diu. Màrius Torres, tancat en un sanatori, s'imagina que passeja pel camp, un dia de tardor, *silenciós i clar*, i des de l'altura veu una plana, *vasta i humana terra*, amb camins, pobles i conreus. Probablement, albira, com en somnis, la planura del Segrià. I l'enyorança és tan viva, que el poeta queda com transfigurat i sent, mentre camina, *una alegria serena*.

Dins l'atonía cultural, que va durar unes quantes dècades, hem d'assenyalar intents de vèncer la buidor, empreses col·lectives que indiquen la voluntat de treballar

per la renaixença d'una llengua marginada, quasi proscriu. Recordem la revista *Labor*, en castellà, però amb col·laboradors de mentalitat oberta, com ara Guillem Viladot o Dolors Sistac. I una entitat capdavantera: el *Sicoris Club*, amb un grup de joves que formaren l'Esbart *Màrius Torres* -el qual, a principis dels anys setanta, convocà un premi que duia el nom del poeta.

Poc abans, l'any 1967, va aparèixer un llibre fonamental, publicat per Edicions 62: *Lleida, problema i realitat* (que l'Institut d'Estudis Ilerdencs, entitat d'origen franquista, però totalment renovada, va reeditar l'any 1995, amb pròleg de Jordi Pujol). Els autors del llibre foren Simeó Miquel, Josep Vallverdú, Francesc Porta, Joan Gabernet i l'historiador Josep Lladonosa. Un capítol comença amb la famosa frase del cronista Ramon Muntaner: *Barcelona és cap de Catalunya en la marina, i en la terra ferma, Lleida*. Vallverdú replica dient que no li agrada l'oposició *Marina / terra ferma*. Opina que *enfrent d'una secció del país en drecem una altra. No hi ha frontera, però la nostra imaginació la crea*. D'una manera subtil, en la confusió del franquisme, trenca una llança a favor de la unitat de les terres catalanes.

Amb l'arribada de la democràcia, el creixement de Lleida es fa més ràpid. Hi ha fites notables, com la canalització del riu, que té amples zones de gespa, i la construcció de ponts i passarel·les. Un bon complement verd és el Parc de la Mitjana. Ja en el camp cultural, hem d'esmentar el Teatre Municipal -amb el dinàmic Cafè-, l'espaiós Auditori *Enric Granados* i el modern edifici de la Llotja. També hem de saludar l'Orquestra Simfònica *Julià Carbonell*, en el desè aniversari de la seva creació.

Sobretot, cal celebrar, en la dècada dels anys setanta, la refundació de la universitat, desapareguda per ordre del rei Felip, en l'ensulsiada borbònica del segle XVIII. El seu paper és fonamental, en el redreçament cultural de la ciutat.

No podem oblidar, tampoc, l'*Ateneu de Ponent*: una entitat que, en anys difícils, ha lluitat per una cultura popular, en sentit ampli. I hem de lloar també el treball incansable que, en el terreny de la llengua, ha dut a terme la delegació d'*Òmnium Cultural*.

Ara faré una referència a l'activitat que em toca de més a prop: la literatura. Al meu entendre, ha assolit un bon nivell, a finals del segle XX i en la primera dècada del segle actual. Han sorgit nous escriptors, en els diferents gèneres: gent jove que s'obre camí i que vol ultrapassar l'àmbit local o provincial. Cada vegada té menys sentit parlar d'escriptors de les terres de Ponent -de la mateixa manera que es difumina la separació entre novel·la rural i novel·la urbana. En tot cas, un assaig de Josep Vallverdú, *Proses*

de Ponent (1970), quedarà sempre com un testimoni vivíssim d'una època passada, però no gaire llunyana, amb els seus costums, la seva mentalitat, el seu llenguatge...

La pagesia i el comerç són els eixos al voltant dels quals ha girat l'economia lleidatana. La fecunda verdor de l'horta és un regal dels ulls, fins que a l'hivern s'imposa el gris, en la quietud de la boira. Però les botigues, plenes tot l'any, són un reclam segur per a la gent del país: homes i dones de la planura regada pel Segre, que s'estén fins als límits de la Franja d'Aragó; la divisió provincial ha estat un pur artifici. Afegim-hi, durant molts anys, el contrapunt militar: els soldats, que tenien el refugi al turó de Gardeny, a la tarda passejaven pel carrer Major, amb un toc d'alegria juvenil.

Avesat a la imatge austera de la Segarra, la riquesa exuberant de l'horta em causava un efecte gairebé màgic: era la Natura, en la seva plenitud. La meva vinculació amb Lleida va començar molt aviat, quan només tenia onze anys. Un dia de juny del 1949, un nen tímid de poble entrava, per primera vegada, a la *Escuela del Trabajo*: l'institut on havia d'examinar-me de primer curs de Batxillerat. Recordo que em va impressionar la solemne escalinata de marbre. I els professors eren persones serioses i greus...

Vint anys més tard, entrava al nou institut de la carretera de Saragossa, com a professor de llengua i literatura espanyola -i, per tant, com a company d'alguns que m'havien examinat, temps enrere. També hi havia un savi col·lega: l'escultor Leandre Cristòfol. Començava un període fonamental de la meva vida. Durant trenta anys, vaig fer classes a l'institut que, a partir de 1978, per iniciativa meva, duu el nom de *Màrius Torres*. No puc oblidar, tampoc, que en aquest centre hi van estudiar els meus fills Montserrat, Jordi i Anna. Eren anys d'esperança, en la consolidació de la democràcia; mentrestant, la Maria, la meva dona, feia classes de Plàstica, a l'Escola Alba.

Havent-me jubilat a finals de segle, vaig continuar vivint a Lleida fins a principis del 2010. En total, la meva estada a la ciutat del Segre ha durat quaranta anys. Sempre m'hi he sentit a gust, en companyia de gairebé quatre mil alumnes. I, fora de l'aula, he conegut gent diversa: veïns, nous amics, persones que estimen l'art i que m'han enriquit interiorment... A tots els dono les gràcies.

A la meva obra teatral *Camí de mort* hi ha, intercalat, un poema que, de manera explícita, es refereix a Lleida. I, sense anomenar-la, al·ludeix a la petita plaça Noguerola. Es tracta de la *Cançó de l'hivern*.

Diu així:

Un fred cap al tard, amb boira

*espessa,
un nen tocava la flauta,
a Lleida,
tot sol, en una adormida
placeta.*

*Era una antiga cançó,
una tonada molt lenta.*

*Les cases tenien ulls
de pedra.
I el riu passava a la vora,
a Lleida,
i l'aigua duia un prim ròssec
de terra.*

*Tot semblava mort: balcones,
finestres...
I s'enfilava, mandrós,
el fum d'una xemeneia.*

*Un fred cap al tard, amb boira
espessa,
un nen tocava la flauta,
a Lleida.*

El cercle de les quatre estacions queda tancat. La vida continua. Sabem que, per a l'home, és una línia recta que va cap a la fi; però la Natura es rejoveneix, quan ha passat l'hivern. Som a la primavera de l'any 2013, amb la florida de pomeres i de presseguers, a l'horta. També hi ha una lluïssor d'alegria, als ulls de les noies joves: les pubilles dels barris de Lleida. Aprenquem el seu exemple. I, amb veritable goig de l'ànima, sota l'advocació de Sant Anastasi, disposem-nos a celebrar, tots junts, la nostra antiga i sempre viva Festa Major.

Bona Festa!

Maig 2013

Jordi Pàmias

